

I prije reforme srednjeg obrazovanja osjećala se potreba za određenim registrima jezika potrebnim za određene struke, pogotovo na stručnim i nekim specifičnim srednjim školama. Tako su specifični, stručni tekstovi sve više prodirali u nastavu, pa i u poneke udžbenike. Međutim, nije bilo nekog određenog sistema i teoretske podloge za te prve pokušaje.

Reforma srednjeg obrazovanja donijela je, uz ostalo, i određena usmjerenja školskih centara, a to je, naravno, postavilo i imperativ da se u nastavu stranog jezika uvede jezik struke, tj. određeni registar oblika. Tu smo najdalje došli na području engleskog jezika i ja ću se posebno osvrnuti na taj jezik.

Praksa je pokazala da je General English (opći jezik) previše formalan i uopćen, osjetila se potreba za konkretnijim, specijaliziranim jezikom, koji odgovara potrebama određene grupe učenika, gdje jezik mora zadovoljiti specifične potrebe komuniciranja. Naravno, radi se o naprednom stupnju učenja stranog jezika, o završnoj fazi srednjeg obrazovanja, pošto su učenici već usvojili osnovnu jezgru struktura engleskog jezika. Na tom nivou jezik postaje sredstvo pomoću kojeg učenik može svladati tehničke, tehnološke ili komercijalne vještine ili prirodne znanosti i medicinu, ili provoditi istraživanja u svojoj struci. To traži orijentaciju na drukčije poučavanje jezika nego što je to bilo uobičajeno.

I na svjetskom planu dolazi do promjena u tom pristupu. Početkom sedamdesetih godina lingvisti su počeli isticati funkcije jezika i komunikativnu kompetenciju. U središte pažnje dolaze radovi i postavke sociolingvista D. H. Hymesa i W. Labova, a svi se često pozivaju na osnovne postavke M. A. K. Hallidaya (speech acts, language functions), koje predstavljaju bazu za rad primijenjene lingvistike. Taj novi pristup jeziku dao je teoretsku podlogu za ono za čim se već osjećala potreba u praksi, pa su istraživanja na jeziku pokazala pravilan put u daljnjem poboljšanju nastave stranih jezika. Razvoj sociolingvistike, analiza konteksta (discourse analysis) i komunikativna orijentacija u deskripciji jezika dali su osnovne principe za nastavu ESP (*English for Special Purposes*), što je danas u kontekstu ostalih jezika LSP (*Language for Special Purposes*), a to je ono što nas ovdje interesira: jezik struke.

Snažno je nastojanje da se s gramatičkog pristupa jeziku (forma) pređe na funkcije jezika (upotreba). C. N. Candlin u "*An Approach to Treating Extratextual Function in a Language Teaching Syllabus*" tvrdi da je sada vrijeme kad se primijenjena lingvistika značajno angažira u proučavanju komunikativnih aspekata učenja stranog jezika. Govor se promatra u svjetlu socijalnih aktivnosti i tu imamo interakciju između onoga koji govori i onoga koji prima poruku, tj. sluša. Tako jezik postaje sredstvo transmitiranja informacija, koje se moraju prenijeti točno i s određenim emocijama da bi jezik postao instrument kojim ćemo postići izvršavanje određenih radnji.

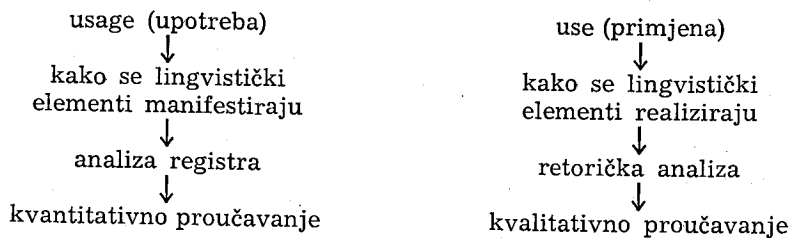
Interesantno je i mišljenje D. A. Wilkinsa u "*Grammatical, Situational and Notional Syllabuses*". Autor napominje kako se dosad o sadržaju poučavanja uvijek mislilo u relacijama gramatike, a baza svakog udžbenika bio je

gramatički nastavni plan. Tu se javlja opasnost da se učenje gramatike identificira s učenjem gramatičkih oblika i da se tome podredi gramatičko značenje. Wilkins navodi da u najnovije vrijeme prevladava kritika da je prezentiranje dviju gramatički identičnih rečenica jedne pokraj druge (npr. u vježbama) potpuno umjetna tvorevina, jer se u realnoj komunikaciji zajedno pojavljuju rečenice slične po značenju, a ne slične po strukturi. Zato razvija svoju misao dalje tvrdnjom da program baziran na gramatici ne osigurava uvjete potrebne za usvajanje komunikacijske vještine. Ono što nam treba jest plan baziran na situacijama. ("We should replace the grammatical-structural syllabus by a notional functional syllabus".)

Koji je to kvalitativan skok u nastavi koji nam sugeriraju? Dr H. G. Widdowson ističe razlike između upotrebe i primjene jezičnih kategorija, tj. razlike između "usage" i "use", što zapravo predstavlja osnovne razlike prijašnjeg i novog pristupa poučavanju jezika. Prijašnji se pristup bazirao na upotrebi jezičnih kategorija (usage), a to su bili gramatički opisi jezika; sad se nastoji što je više moguće to poučavanje dovesti do "use", tj. do primjene jezičnih kategorija u određenoj situaciji. Prikazat ću osnovne razlike.

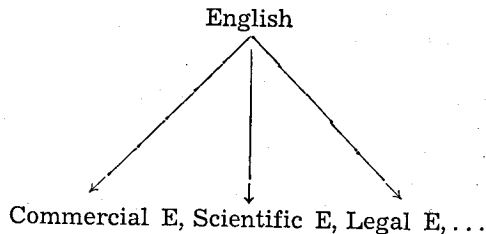

ili dalje

Retorička analiza želi otkriti kako je jezik upotrijebljen u izražavanju specifičnog sadržaja i provođenju specifičnih aktova komunikacije.

Analiza registra proučava razne varijacije određenog jezika. Npr.

Iako se "usage" i "use" znatno razlikuju, ta su dva pojma povezana konstantnim kretanjima u jeziku. Ono što je najprije specifična crta u jeziku s vremenom se uvodi kao stalan oblik (dakle use → usage) i dobiva status određene gramatičke kategorije.

Kako te razlike izgledaju na određenim gramatičkim kategorijama u odnosu prema ESP? Uzmimo npr. pasiv:

usage
— pasiv se vrlo često upotrebljava u znanstvenom jeziku

use
— zašto je pasiv vrlo čest?
— zašto je upotrijebljen u određenom tom kontekstu?
— koju funkciju ima pasiv u znanstvenom sadržaju?

Želimo znati kako je jezik organiziran da bi ispunio određene funkcije.

Glavna ideja koja rezultira iz tog pristupa jest: s poučavanja koja su se bazirala na "usage" treba preći na poučavanje kojem je baza "use", tj. živ, konkretan jezik u određenoj situaciji. Ipak ne možemo potpuno zanemariti "usage", pogotovo ne u početnoj fazi učenja, jer, kako kaže dr H. G. Widdowson, "usage« može biti jedno od sredstava, ali ne i krajnji cilj procesa usvajanja stranog jezika.

Da bismo dobili predodžbu o tome što se misli pod funkcionalnim pristupom u poučavanju jezika u relacijama naučnog konteksta, citirat ću S. P. Cordera iz "*Introducing Applied Linguistics*":

»Velik dio istraživanja o tako zvanom »znanstvenom jeziku« bio je koncentriran na formalnu stranu jezika koji se upotrebljava u znanstvenim tekstovima (gramatičke strukture, priroda vokabulara itd.) Ali razlika između znanstvenog teksta i onoga koji to nije ne izražava se toliko na tom području. Više obećaje analiza znanstvenog jezika u okvirima njegovih funkcija. Tu su razlike«.

Corder navodi da je, na primjer, znanstveni jezik u velikoj mjeri metalingvistički (funkcija definicija) jer sadrži mnogo znanstvenih definicija. Znanstveni je jezik sredstvo za komuniciranje mislima, za obavještavanja, za znanstvena izlaganja (predicative and referential speech acts). Uočljivo je malo davanja uputa ili očekivanje vršenja nekih radnji (directive speech acts). U znanstvenom je tekstu vrlo rijetko direktno obraćanje čitaocu (personal function), a nema ni poetske funkcije koju nalazimo u literarnom tekstu.

Na visokom stupnju učenja to su područja u koja možemo uvesti učenika.

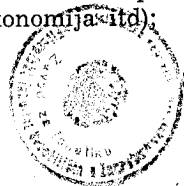
S. P. Corder govori o znanstvenom jeziku, ali takav pristup možemo primijeniti na bilo koji registar jezika, odnosno: određena struka traži određeni registar jezika i njega treba analizirati na predloženi način.

Kako sve to primijeniti u našem radu?

Stvorili smo srednjoškolske centre, dali smo im završnost, usmjerili smo nastavu stranog jezika u završnoj fazi prema jeziku struke. Nemoguće je odjednom stvoriti potrebne i odgovarajuće udžbenike i pomagala pa su nastavnici prilično prepušteni vlastitoj inicijativi, umijeću i materijalima koji su im uopće dostupni. Vjerujem da će sugestije dra H. G. Widdowsona dobro doći nastavnicima koji u ovoj početnoj fazi uvođenja jezika struke moraju sami izabrati materijale za rad i odlučiti o profilu određenog programa na svom centru. Zato navodim njegove prijedloge:

U kontekstu ESP za funkcionalan pristup jeziku važno je:

1. odrediti specijalnu namjenu učenja, tj. programa;
2. odrediti okvirni model jezika koji odgovara komunikativnim potrebama određene grupe (prirodne nauke, medicina, ekonomija itd);

3. primjena jezika — treba odrediti koje su funkcije predominantne;
4. analiza teksta s obzirom na karakteristične komunikativne strukture u njemu.

Posebno ističem da se postavlja izričit zahtjev da se izabere autentičan tekst.

Na kraju mislim da bi bilo potrebno zaključiti što želimo postići kod svojih učenika tim novim pristupom. Osposobimo učenike da pravilno prihvate govornu ili pisanu poruku, da pravilno shvate funkcije određenog konteksta, da shvate odnose među rečenicama tog konteksta, da pravilno dešifriraju njegovu ideju i poruku, da na nj pravilno reagiraju određenim reakcijama ili radnjama i, naravno, da mogu i sami poslati pravilnu poruku — sve to u kontekstu jezika svoje struke.

* * * * *

Priznanje istaknutom pedagogu

Oktaviji Gerčan dodijeljena je republička nagrada »Ivan Filipović« kao priznanje za njezin dugogodišnji pedagoški rad s učenicima, studentima i nastavnicima. Kao suautor velikog broja udžbenika, priručnika, radnih bilježnica i televizijskih tekstova za potrebe engleskog i njemačkog jezika u našim školama dobitnik je nagrade »Davorin Trstenjak« za 1978. koju dodjeljuje ocjenjivački odbor »Školske knjige«.

Rođena je 1915. godine u Vinici kod Varaždina. U Čakovcu je završila učiteljsku školu a studij u Zagrebu. U Osnovnoj školi Kaptol u Zagrebu radila je kao nastavnica engleskog i njemačkog jezika, bila je mentor studentima tih predmeta i pokazala je kvalitete vrsnog stručnjaka i pedagoga, u čemu je stekla i velik ugled. Zbog toga je izabrana za savjetnika u Zavod za unapređivanje obrazovanja u Zagrebu, što je ostala do odlaska u mirovinu.

Iako je otišla u mirovinu, Oktavija Gerčan nije prestala aktivno djelovati u domeni u kojoj je radila i ranije. Novi niz multimedijски opremljenih udžbenika za engleski jezik od IV do VIII razreda, koje je napisala zajedno s Blankom Brozović, upravo je završen. Njima se danas ne služe samo učenici u SR Hrvatskoj nego i u drugim republikama i pokrajinama SFR Jugoslavije. Na seminarima za nastavnike stranih jezika nije prestala aktivno sudjelovati i savjetovati nastavnike kako će s najsuvremenijim materijalima iz višeizvornih sklopova organizirati nastavu da bi rezultati rada bili što bolji. U redakciji časopisa »Strani jezici« neumorno je radila i radi na pripremi članaka za tisak, propagira ga na skupovima nastavnika i potiče ljude iz prakse da šalju svoje priloge.

I na kraju završimo riječima jedne nastavnice engleskog jezika: »Nagrade su zaista dodijeljene po zaslugi.«

* * * * *
